

Передумови успішної підготовки авіадиспетчерів до професійної комунікації

Стаття присвячена розгляду професійної комунікації майбутніх авіадиспетчерів. У статті розкрито основні компоненти професійної комунікації майбутніх авіадиспетчерів (мотиваційний, оцінний, когнітивний, дискурсивний, прагматичний та інші); проаналізовано передумови та види комунікації; розглянуто причини авіаційних інцидентів; сформульовано показники сформованості мотиваційного компонента; визначено значення когнітивного та мотиваційного компонентів професійної комунікації майбутніх авіадиспетчерів.

Критеріями успішності у будь-якій галузі є професійна компетентність, вміння приймати адекватні рішення для вирішення проблем, покращення рівня надання послуг чи якості товарів, інтелектуальний капітал кожного працівника, рефлексія та саморефлексія, а також вміння комунікації в професійному середовищі.

Як свідчить практика, однією з головних проблем студентів технічних спеціальностей (у тому числі й майбутніх авіадиспетчерів) є слабе володіння навичками письмового та усного діалогічного мовлення, проблеми мовної культури, невміння аналізувати та узагальнювати інформацію, аргументувати свою позицію [3].

Українські науковці досліджують різні аспекти підготовки майбутніх авіадиспетчерів: методи та засоби формування мотивації навчальної діяльності (М. Ломакіна, М. Демченко, К. Суркова, Л. Конопляник) [2; 8; 5], комунікативну компетентність авіадиспетчерів (Т. Лаврухіна, В. Ягупов) [6; 13], формування мовної компетентності майбутніх пілотів і авіадиспетчерів (А. Богущ, О. Ковтун, І. Файман) [12; 1]; когнітивний компонент професійної комунікативної компетентності (Є. Кміта) [4].

Рефлексивний компонент спонукає диспетчера брати відповідальність на себе, проявляти надситуативну активність, протистояти шаблонам і професійній рутині, критично ставитись до прийнятих правил, відстоювати власну позицію стосовно традиційного порядку речей [10].

Мотиваційний компонент значною мірою впливає на сформованість професійних навичок майбутніх авіадиспетчерів. Показниками сформованості мотиваційного компоненту, за О. Лопатюк, є: зацікавленість у професійній підготовці; усвідомлення важливості та відповідальності для майбутньої професійної діяльності; саморозвиток та самоспостереження, рефлексія у майбутній професійній діяльності [9]. Розвинена мотивація впливає, відповідно, на професійну комунікацію авіадиспетчерів, яка є основною складовою професійності та запорукою безпеки авіаперевезень. Комунікація в широкому сенсі, за визначенням І. Файнман, є універсальною умовою людського буття,

каналом пізнання та засобом розвитку індивідуальності, способом передачі досвіду [11; 12].

Особливого значення у підготовці авіадиспетчерів ми надаємо саме професійній комунікації, яку за А. Личук та Є. Кмітою, утворюють рефлексивний, мотиваційний, когнітивний, прагматичний, стратегічний, дискурсивний, оцінний та змістовно-операційний компоненти [7; 4].

Характеристиками комунікації є її соціальна спрямованість, рівень комунікативної культури та здатність встановлювати міжособистісні відносини. Передумовою комунікації у монологічній та діалогічній формі є інформація, тобто змістовне наповнення. Відповідно, залежно від ситуації, розрізняють особисту, побутову та професійну комунікацію.

Проявом професійної комунікації авіадиспетчера на робочому місці є ведення радіообміну. Радіообмін цивільної авіації є актом мовленнєвої взаємодії, обміном професійною інформацією між екіпажем повітряного судна та наземними диспетчерськими службами та/або іншими повітряними суднами, що здійснюється за допомогою високоякісних каналів зв'язку. Комунікативний компонент, за Т. Лаврухіною, є складовою професійної діяльності авіадиспетчера та виконує соціально-виробничу та виховну функцію. Соціально-виробнича функція полягає у створенні соціально-психологічного клімату, попередженні конфліктів, індивідуальному підході до підлеглих, взаємодії з екіпажем. Виховна, або викладацька, функція спрямована на навчання персоналу [6].

Від професійної взаємодії та комунікації учасників професійної взаємодії «авіадиспетчер-пілот» залежить значною мірою безпека польотів. Відомо, що близько 80% авіаційних інцидентів на міжнародних повітряних трасах відбувається через недосконалу взаємодію диспетчера та екіпажу ПС.

Є. Кміта та В. Ягупов на основі аналізу катастроф та даних Системи подання даних про авіаційні події/інциденти (ADREP) ІКАО, Системи інформації про стані безпеки польотів (ASRS), Американського національного агентства безпеки на транспорті й британської Системи обов'язкових повідомлень про авіаційні події (MORS) і Програми конфіденційної подачі повідомлень про людський чинник авіаційних подій (CHIRP) міжнародних організацій дійшли висновку, що мовний чинник, тобто проблеми комунікації, є основною причиною катастроф [13].

Причинами авіаційних інцидентів та катастроф Є. Кміта, В. Ягупов називають недостатній рівень сформованості іншомовної, лінгвістичної, соціальної та стратегічної компетентності.

Особливого значення Є. Кміта надає когнітивному компоненту комунікації. Він визначає його як співвідношення теоретичного та практичного, логічного й образного компонентів. Когнітивний компонент утворюють мотиваційна, операційно-когнітивна, діяльнісна та оцінна складові. Він дозволяє аналізувати ситуацію, будувати професійну комунікацію, спонукає до саморефлексії та професійного розвитку.

Отже, підготовка авіадиспетчерів до професійної комунікації є складною системою взаємопов'язаних компонентів різних рівнів: теоретичних знань та практичних навичок, когнітивних процесів, саморефлексії, сформованих навичок комунікації і т.і.

Список літератури

1. Богуш А., Ковтун О. Теоретичні і практичні аспекти формування мовної компетентності майбутніх пілотів і авіадиспетчерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/47229994.pdf>
2. Демченко І. Формування мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Демченко Інга Володимирівна. – Кропивницький, 2020. – 397 с.
3. Кірюхіна М. Модель гуманітарної підготовки майбутніх технічних фахівців авіаційної галузі у закладах вищої освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2020/1/21.pdf>
4. Кміта Є. Когнітивний компонент професійної (іншомовної компетентності) диспетчерів управління повітряним рухом. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/191575>
5. Конопляник, Л. (2012). Психолого-педагогічні умови формування пізнавальної діяльності майбутніх інженерів авіаційної галузі на прикладі іноземної мови. Вища освіта України, 1, 313–320.
6. Лаврухіна Т.В. Комунікативна компетентність як складова професійної діяльності авіаційних диспетчерів / Т.В. Лаврухіна // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. - 2013. - Вип. 19. - С. 227-232.
7. Личук А. Мотиваційний компонент як показник успішності підготовки майбутніх авіадиспетчерів до професійної діалогічної взаємодії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ksgn.hol.es/wp-content/uploads/2017/05/Lichuk.pdf>
8. Ломакіна М., Суркова К. Методи та засоби формування мотивації навчальної діяльності майбутніх авіадиспетчерів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.sfa.org.ua/bitstream/123456789/725/1/Lomakina_navchalna.pdf
9. Лопатюк О. Формування професійної рефлексії майбутніх диспетчерів управління повітряним рухом у фаховій підготовці: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Лопатюк Олена Володимирівна. – Кропивницький, 2020. – 312 с.
10. Мешко О.І. Особливості суб'єктної складової професійної позиції майбутнього вчителя. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/993/94/>
11. Пронина О. П. Формирование диалогового мышления в профессиональном общении курсантов военного вуза: дисс... канд. пед. наук: 13.00.08 / Пронина Ольга Павловна. – Краснодар, 2005. – 160 с.
12. Файман І.Б. Роль англomовної комунікації у процесі підготовки майбутнього авіадиспетчера // Актуальні проблеми формування англomовної компетенції для спеціальних цілей: компетентнісна парадигма: матеріали Першої всеукраїнської науково-методичної конференції 29–31 березня. – К., 2011. – С. 3334–340.
13. Ягупов В.В., Є.В. Кміта. Професійна комунікативна компетентність диспетчерів управління повітряним рухом: поняття, сутність і зміст. [Електронний ресурс] / Ягупов В.В., Кміта Є.В. // Педагогические науки / 2: Проблемы подготовки специалистов. 2012. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Pedagogica/2_127258.doc.htm